

Research Article / Araştırma Makalesi

"Tıp ve Sanat" Dersi İle İlgili Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Görüşleri: Nitel Bir Araştırma
Opinions of Medical Faculty Students About the "Medicine and Art" Course: A Qualitative Research

¹İlgaz Akdoğan, ²Hayriye Dilek Akdoğan

¹ Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı, Aydın, Türkiye.
² İzmir Bakırçay Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye.

Özet: Tıp eğitiminin temel amacı olan "iyi hekim" yetiştirmek için sanat önemli bir araçtır. Sanat hekimlerin hem hastalarını hem kendilerini daha iyi anlamak ve mesleki uygulamalarda hastalarına daha yararlı olmak için kullanılabilen bir öğedir. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi 2022-2023 Eğitim-Öğretim Yılı Dönem-1'de ilk olarak seçmeli "Tıp ve Sanat" dersi uygulanmıştır. Dersin içeriği sanatın temel bileşenlerinin (resim, edebiyat, sinema, müzik, heykel, mimari) tıp ile ilişkisinin incelenmesi şeklinde planlanmıştır. Bu çalışmanın amacı Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde uygulanan "Tıp ve Sanat" dersi ile ilgili öğrenci görüşlerini incelemektir. Bu çalışma Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem-1'de seçmeli olarak uygulanan Tıp ve Sanat dersini 2022-2023 Eğitim-Öğretim Yılında alan toplam 20 öğrenciden, bir eğitim öğretim yılı sonrasında (Dönem-2'deki) gönüllü 8 öğrenci ile nitel araştırma metodlarından yarı yapılandırılmış odak grup görüşmesi yöntemiyle görüşleri alınarak gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmesine gönüllü olan öğrenciler katılmış ve görüşme yaklaşık bir saat sürmüştür. Öğrencilere sanatın temel bileşenleri ile tıp ilişkisi ve ders içeriği ile ilgili 8 adet soru yöneltilmiştir. Öğrenci yanıtlarının, farklı bakış açılarının olduğunu görmek, serbest tartışma ortamında düşüncelerini söyleyebilmeleri, hasta ve hasta yakınlarının psikolojilerini anlamada sanatın önemi, doktor hasta iletişimde hastanın duygularını dikkate alma gibi konulara yoğunlaştığı gözlenmiştir. "Tıp ve Sanat" dersi ile ilgili öğrencilerin olumlu düşüncelerinin olduğu, odak grup görüşmesindeki yanıtların empati geliştirme, kişisel gelişim ve geniş düşünme becerileri gibi dersin amaçları ile uyumlu olduğu görülmektedir. Tıbbi çalışma alanlarına dâhil edilen sanatın, tıbbın konusu olan insanın biyopsikososyal olarak ele alınması anlayışına katkı sunduğunu düşünmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Tıp ve Sanat; Tıp Eğitimi; Tıp Öğrencilerinin Görüşleri; Odak Grup Görüşmesi.

Abstract: Art is an important tool for educating "good physicians", which is the main purpose of medical education. Art is a component used by physicians to better understand both their patients and themselves and to be more useful to their patients in their professional practices. Aydın Adnan Menderes University Faculty of Medicine, the elective "Medicine and Art" course was first implemented in the 1st Term of the 2022-2023 Academic Year. The content of the course is planned to examine the relationship between the basic components of art (painting, literature, cinema, music, sculpture, architecture) and medicine. The aim of this study is to examine student opinions about the "Medicine and Art" course implemented at Aydın Adnan Menderes University Faculty of Medicine. This study was conducted using semi-structured qualitative research methods with a total of 20 students who took the medicine and arts course, which was applied as an elective in the first term of Aydın Adnan Menderes University Faculty of Medicine, in the 2022-2023 Academic Year, with 8 volunteer students after one academic year (in term 2). Their opinions were collected by focus group interview method. Volunteer students participated in the focus group interview and the interview lasted approximately one hour. 8 questions were asked to the students about the relationship between the basic components of art and medicine and the course content. It was observed that student responses focused on issues such as seeing that there are different perspectives, being able to express their thoughts in a free discussion environment, the importance of art in understanding the psychology of patients and their relatives, and taking the patient's feelings into consideration in doctor-patient communication. It is seen that there are positive developments in the subjects related to the "medicine and art" course, and the answers in the focus group interview are compatible with the objectives of the course, such as developing empathy, personal development and broad thinking skills. We think that art included in medical fields of study contributes to the understanding of the biopsychosocial approach to human beings, which is the subject of medicine.

Keywords: Medicine And Art; Medical Education; Opinions Of Medical Students; Group Focus Interview.

ORCID ID of the authors: IA. [0000-0003-3324-4629](https://orcid.org/0000-0003-3324-4629), HDA. [0000-0001-6864-4839](https://orcid.org/0000-0001-6864-4839)

Received 22.05.2024

Accepted 18.07.2024

Online published 24.07.2024

Correspondence: İlgaz AKDOĞAN– Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı, Aydın, Türkiye
e-mail: ilgazakdogan@yahoo.com

1. Giriş

Tıp eğitiminin temel amacı “iyi hekim” yetiştirmektir. Doktor vücudun nasıl çalıştığıyla ilgili tıbbi bilgileri edinir, temel mekanizmaları anlar, hastalık süreçlerini irdeler, bilimsel araştırma sonuçları doğrultusunda hastaları için en uygun tedaviye karar verme süreçlerini bilir ve uygular. Bununla birlikte, bu bilimsel yaklaşımın, Hipokrat’ın “hastalık yok, hasta var” aforizmasındaki vurgusu gibi bireysel olarak hastayla ilgilenirken her hastaya ve klinik duruma göre uyarlanması gerekir. Doktor, hastanın biyopsikososyal bir varlık olduğunu akılda tutarak bu bilimsel kanıtları ve becerileri uygulayabilecek anlayışlı, iletişime açık, etik duyarlılığa sahip ve hümanist olmalıdır. İyi bir doktor aynı zamanda kendi bilgisine, değerlerine ve empati gücüne dayalı olarak hastaların yaşamlarındaki sorunlarına ve içeriğine ilişkin içgörü ve duyarlılık geliştirmelidir (1). Ayrıca doktorlar sanatı kendi mesleki uygulamalarının ve tıp mesleğinin aynası olarak görebilirler. Tıbbi çalışmaya dâhil edilen sanat ve insani bilimler, tıbbın konusu olan insanın bir bütün olarak yararlı bir şekilde ele alınmasını sağlar (2).

Uygulanan tıp ve sanat derslerinin temel hedefleri, sanatın kişisel ve mesleki gelişime nasıl bir kaynak olabileceğini, aynı zamanda sanatın hasta deneyimlerine ve tıp pratiği uygulamalarına sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamda bir iç görü kaynağı olduğunu göstermektir (3). Tiyatro, şiir, öykü, resim, müzik ve benzeri tüm sanat dallarının, tıbbın sanatsal yanına ilişkin duyarlılığının artmasında kolaylaştırıcı rol oynadığı bildirilmiştir (4,5). Tıp eğitiminde edebi metinlerin kullanılmasının, öğrencilerin tam olarak ifade edemeyecekleri duyguları tanımlayarak, hastaları ve klinik durumlarını farklı bakış açılarından görmelerine yardımcı olabildiği bir araç olduğu bildirilmektedir (6).

Amerika Birleşik Devletleri’ndeki (ABD) tıp fakültelerinde 2004 yılında yapılan bir araştırmada sanatın müfredattaki yeri değerlendirilmiş ve çalışmaya alınan 83 fakültenin 71’inde (%85) sanatın içinde yer aldığı bir kurs/ders veya aktivitenin var olduğu tespit edilmiştir (7). ABD’de 100 tıp

fakültesi dekanı tarafından doldurulan bir anket aracılığıyla yapılan çalışmada, tıp fakültelerinde mevcut olan sanatla ilgili etkinlikleri incelenmiş, bu tıp fakültelerinden 21 tıp fakültesinde sanatla ilgili zorunlu dersler, 42 tıp fakültesinde seçmeli dersler ve 89 tıp fakültesinde ise sanatla ilgili ders dışı etkinlikler sunulduğunu tespit edilmiştir (8).

Tıp eğitiminde sanatın hekim eğitiminde önemli işlevleri bulunmaktadır. Bunlar, hastaların ilk karşılaşmada verdikleri gözlemsel bulgularını daha iyi tanımlama becerisine sanatın görsel ve estetik yönü ile katkı sağlaması, biyomedikal gözlemin yanı sıra insani duygu ve düşünmenin tanımlanması, kendini ifade etme becerisinin geliştirilmesi olarak sıralanabilir. Hekimler veya hekim adayları, sanat yoluyla bireysel farklılıkları özümserler; düşünme, empati yeteneği ve dil becerilerini geliştirirler; hastalar tarafından gösterilen duygu ve tepkilere yönelik daha duyarlı bir bakış açısı ile hastalıkları daha iyi tanımlayabilirler; tedavi, iyileşme ve takip süreçlerini daha iyi yönlendirebilirler. Hastaların tıbbi öykülerini, emosyonel durumlarını, gereksinimlerini daha iyi anlamak ve ağrı, acı, morbidite ve mortalite gibi kavramları daha iyi tanımak için de sanattan yararlanılabilir (9).

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi 2022-2023 Eğitim-Öğretim Yılı Dönem-1’de seçmeli olarak uygulanan Tıp ve Sanat dersinin amacı, tıp fakültesi öğrencisinin sanatın temel bileşenlerini öğrenerek tıp ve sanat arasındaki bağlantıyı kurmasını, böylece iyi bir doktor olmak için sanattan yararlanmasının yolunu açmaktır. Bu ders bağlamında sanat eserleri, eserlerin yaratıcıları, önemli sanat akımları incelenerek tıbbın sanat ile ilişkisi ön plana çıkarılmaya çalışılmış, böylece öğrencilerin geniş ve bütüncül düşünebilen, empati yeteneği gelişmiş öğrenciler olmasına yardımcı olunmaya çalışılmıştır.

Dersin içeriği sanatın temel bileşenlerinin (resim, edebiyat, heykel, sinema, müzik, mimari) tıp ile ilişkisinin incelenmesidir. Bu bağlamda tıp ve resim içeriğinde resim sanatının önemli eserlerinden bazıları

incelendi, yapıldıkları dönem, sanat akımları, ressamlarının yaşamı hakkında bilgi sahibi olundu. Tıp ve sinema başlığında doktorluk kavramı, insana saygı, iletişim, hasta yakını olma empatisini geliştiren temalı filmler izlendi. Tıp ve edebiyat başlığında toplumda doktor olmak konulu romanlar okundu ve tartışıldı. Hastane mimarisi ile ilgili farkındalık yaratılmaya ve heykel sanatına anatomik bakış kazandırılmaya çalışıldı. Ders başlıkları (14 hafta) ve ders konusunun amacı Tablo 1’de verilmiştir. İlk derste tıp sanat ilişkisi irdelendi ve konu başlıkları öğrencilere paylaştırıldı, her ders tartışması için sorumlu öğrenciler belirlendi. Konu tartışmalarına tüm öğrencilerin katılımı sağlandı. Öğrencilerin ölçme ve değerlendirme sürecinde kendi konularını hazırlama, sunma ve tartışmalara aktif olarak katılımlarının değerlendirilmesi ile yapıldı.

Nitel araştırma metodlarından odak grup görüşmesi, grubu temsil edecek sayıda öğrenci ile yaklaşık bir saatlik sürede

belirlenen konuda katılanların görüşlerinin alındığı daha sonra bunların rapor haline getirildiği bir araştırma metodudur. Odak grup görüşmesi serbest, yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmış şekilde planlanabilir. Serbest metotta sadece konu başlığı verilirken, yarı yapılandırılmış görüşmede bazı konu başlıkları ile ilgili ilave sorular sorulabilir. Yapılandırılmış metotta ise gruba sorulan soruların tümü önceden belirlenmiştir. Görüşmede önemli nokta, katılımcıların özgün bakış açılarını belirlemedir. Yanıtların analizi sırasında da gözlemler objektif olarak aktarılmalıdır. Veriler doğrudan alıntılar şeklinde yapılabilir (10-13).

Bu çalışmanın amacı Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesinde seçmeli olarak uygulanan “Tıp ve Sanat” dersini alan öğrencilerin ders ile ilgili görüşlerini nitel araştırma metodlarından yarı yapılandırılmış odak grup görüşmesi ile incelemek ve dersin etkinliğini araştırmaktır.

Tablo 1. Tıp ve Sanat dersi konuları.

Sanatın Tıp ile İlişkisi	Ders Konusu	Eser Sahibi	Ders Konusunun Amacı
Tıp ve Sanat Tıp ve Resim	Tıp ve Sanat İlişkisi “Yıldızlı Gece” tablosunun incelenmesi	Ressam: Vincent Van Gogh	Sanatın tıpta kullanım alanları Görsel inceleme, ressamın yaşamı ve hastalıklarının ruhsal yönü
Tıp ve Resim	“Çılgılık” tablosunun incelenmesi	Ressam: Edvard Munch	Görsel inceleme, başkalarının acılarını anlama ve sanatın ifade tarzı
Tıp ve Resim	“Belleğin Azmi (Eriyen Saatler)” ve “Guernica” tablolarının incelenmesi	Ressamlar: Salvador Dali ve Pablo Picasso	Görsel inceleme, ressamların yaşamının eserlerine yansımaları, zaman, savaş, ölüm temaları
Tıp ve Sinema	“Patch Adams” filmi ve tartışma	Yönetmen: Tom Shadyac	Doktorluk kavramı, diğerkâmlık, etik
Tıp ve Sinema	“The Doctor” filmi ve tartışma	Yönetmen: Randa Haines	Doktorluk kavramı, doktor hasta ilişkisi, empati, içgörü geliştirme
Tıp ve Sinema:	“Fil Adam” filmi ve tartışma	Yönetmen: David Lynch	Engelli bireylere doktorun ve toplumun yaklaşımı, insana saygı
Tıp ve Sinema:	“Lorenzo’nun Yağı” filmi ve tartışma	Yönetmen: George Miller	Hasta yakını olma, hasta ve hasta yakını ile iletişim
Tıp ve Sinema:	“Coda” filmi ve tartışma	Yönetmen: Sian Heder	Toplumsal ve kültürel kodlarda engelli olma
Tıp ve Edebiyat	“Şahika” romanı ve irdelenmesi	Yazar: Archibald Joseph Cronin	Doktorun kişisel gelişimi, toplumda liderlik rolü, tıp etiği
Tıp ve Edebiyat	“Veba” romanı ve irdelenmesi	Yazar: Albert Camus	Salgın, afet yönetimi, doktorun toplumsal rolü
Tıp ve Heykel	Heykel Sanatına Anatomik Bakış, Heykel Sanatının	Michelangelo ve Bernini’nin bazı	Üç boyutlu objelere anatomik ve sanatsal yaklaşım, tıpta

Tıp ve Mimari	Tarihçesi, Müze ziyareti Hastane mimarisi	eserleri Tarihteki hastane örnekleri (Asklepionlar, Selçuklu Dönemi darüşşifaları vb.), modern hastane örnekleri	görsel sanatlardan yararlanma Hastane mimarisi, organizasyonu, sağlık çalışanlarının rollerini anlama, takım çalışmasının önemi
Tıp ve Müzik	Müzikle terapi		Tedavinin psikolojik yönü, bütüncül tıp

2. Gereç ve Yöntem

Çalışma nitel araştırma metotlarından yarı yapılandırılmış grup odak görüşmesi ile yapılmış bir çalışmadır. Bu çalışma, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem-1’de seçmeli olarak uygulanan Tıp ve Sanat dersini 2022-2023 Eğitim-Öğretim Yılında alan toplam 20 öğrenciden (11 Kız, 9 Erkek), bir eğitim öğretim yılı sonrasında (Dönem-2’deki) gönüllü 8 tanesi ile (3 Kız, 5 Erkek) yaklaşık bir saat süren grup odak görüşmesi ile gerçekleştirildi.

Çalışmanın Etik Kurul izni Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’ndan alınmıştır (Protokol No: 2023/66, Tarih: 11.04.2023). Çalışma aynı zamanda ders ile ilgili geri bildirim / geri dönüt bağlamında ve Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi akreditasyon süreci

program değerlendirmesi kapsamında bir çalışma olduğu için Tıp Fakültesi Dekanlığının bilgisi dâhilinde yapılmıştır. Odak grup görüşmesi kayıt altına alınmış, yanıtlar görüşme sırasında da not edilmiş ve bulgular kısmında başlıklar halinde sunulmuştur.

3. Bulgular

Çalışma grubu için bir yıl önce Tıp ve Sanat dersinden başarılı olan öğrenciler tercih edilmiştir. Böylece öğretim üyesi ile görüşme etkisi bertaraf edilmiştir. Görüşme önceden duyurulmuş, görüşme yeri ve saati belirtilmiştir. Görüşme öncesi odak grup görüşmesinin nasıl olacağı konusunda açıklama yapılmış, Etik Kurul İzni alındığı belirtilmiş, görüşmenin kayıt altına alınacağı ve bulguların bilimsel çalışmada kullanılacağı konusunda öğrenciler bilgilendirilmişlerdir.

Soru-1: Tıp ve Resim ve Heykel sanatının tarihçesi dersleri hakkında ne düşünüyorsunuz, bu derslerin gelecekte hastalarınızı daha iyi gözlemede yardımcı olacağını düşünüyor musunuz?

Öğrenci: Bize bu resim hakkında ne düşünüyorsunuz, ne dikkatinizi çekiyor diye sorulduğunda birçok arkadaşım çok farklı yanıtlar verdiler. Bu beni çok şaşırttı, farklı bakış açılarının olduğunu gördük. Resim ve heykel bu farklı bakış açılarını geliştirmiş oldu.

Öğrenci: Aynı tabloya baktık ama farklı şeyler gördük.

Öğrenci: Fikrimizin sorulması ve böyle bir ortam iyi oldu. Özgür ve rahat biçimde düşüncelerimizi söyleyebildik.

Öğrenci: İleride hastalarla ilgili bulguları da tartışacağız, bu tartışma ortamı farklı bakış açıları ve görüşlerin ortaya konması açısından yararlı oldu.

Soru-2: Tıp ve Sinema dersleri hakkında ne düşünüyorsunuz, bu derslerin empati yeteneğinizi geliştirdiğini düşünüyor musunuz?

Öğrenci: Ben hasta yakınlarının da etkilendiğini filmlerle fark ettim.

Öğrenci: Hastanın çevresinin psikolojisi ve hastanın psikolojisini anlamamız gerekiyor.

Öğrenci: İletişim çok önemli hastanın psikolojisini anlamamız gerekiyor.

Öğrenci: Emir vererek konuşmak yerine, durumu eşitlemek gerekiyor, hastanın seviyesine inmek gerekiyor doktor olarak.

Öğrenci: Biz sadece doktor değil aynı zamanda insanız. Hastanın duygu ve düşünceleri nedir bilmek lazım.

Öğrenci: Özellikle hekimlik ile ilgili filmler farklı pencerelerden bakmamı sağladı. Ufkumu genişletti.

Soru-3: Tıp ve Müzik dersleri hakkında ne düşünüyorsunuz, müziğin hasta tedavisinde yardımcı bir unsur olarak kullanılabileceğini düşünüyor musunuz?

Öğrenci: Müzik tarihte her zaman psikolojik olarak kullanılıyordu. Derste tarihteki örnekleri konuşmuştuk. Günümüzde de hastanın sevdiği müzikleri tedavide kullanmak çok yararlı olur.

Öğrenci: Kesinlikle daha etkin kullanılmalı, müziğin tıpta çok az kullanıldığını düşünüyorum.

Soru-4: Tıp ve Edebiyat dersleri hakkında ne düşünüyorsunuz, edebiyat eserlerinin (romanların) insanların ve hastalarımızın ruhsal durumunu anlamada yardımcı olacağını düşünüyor musunuz?

Öğrenci: Evet kesinlikle romanların insanları anlamada etkisi var diye düşünüyorum.

Öğrenci: Bir doktorun kaleminden çıkan romanlar daha iyi olur diye düşünüyorum. Bu romanları araştırıyorum, onları okumaya çalışıyorum. Biz de aynı zorluklarla karşılaşacağız çünkü. Bilgisizlikle mücadele edeceğiz, yanlış anlaşılmalara uğraşacağız, bunun için doktor yazarları okumak iyi olur.

Öğrenci: Arkadaşlarımın okuduğu kitaplardan bahsetmesi beni etkiledi. Mesela arkadaşımın derste, okuduğunu söylediği “Körlük” romanında körlük beyaz olarak tarif edilmişti, bu beni çok etkiledi ve o kitabı bende okudum.

Öğrenci: Evet arkadaşlarımın okuduğu kitapları merak ettim, alıp ben de okudum.

Öğrenci: Kitaplar hakkında konuşmak çok ilgimi çekti. Bir yazarın kitabından bahsedilmişti (Veba romanı), onu okuduktan sonra yazarın başka kitaplarını da okudum.

Soru-5: Hastane mimarisi dersleri hakkında ne düşünüyorsunuz, hastane mimarisinin başlıca özelliklerini bilmeniz doktorluk hayatınızdaki hastane organizasyonlarında yardımcı olacağını düşünüyor musunuz?

Öğrenci: Bu yıl Özel Çalışma Modülünde Radyoloji ile ilgili bir konu seçtim. Radyolojinin çalışma ortamları için bu dersin çok yararı oldu. Nasıl olması gerektiği ile ilgili öğretim üyesi hocalarımla bile konuştum.

Öğrenci: Bu dersten sonra hastanelere bakışım değişti. Daha bahçesine girdiğimde nasıl olması gerektiği ile ilgili fikirler oluşturuyorum.

Öğrenci: Ben de yönlendirme tabelası var mı, asansörler nerede diye bakıyorum, hasta ulaşabilir mi diye bakıyorum.

Soru-6: Sanatçıların yaşam öykülerini bilmeniz, onları rol model olarak almanızın insanlara ve hastalara yaklaşımınızı olumlu yönde etkileyeceğini düşünüyor musunuz?

Öğrenci: Sanatçıların yaşamlarının rol model alınması konusunda çekincelerim var. Bence eserleri ile yargılamalıyız onları.

Öğrenci: Rol model almak değil de, yaşamlarının eserlerini çok fazla etkilediğini anlamış oldum. Yaşamları izler bırakıyor ve bunlar yapıtlarında bir şekilde ortaya koyuluyor.

Öğrenci: Çok ilginç yaşam öyküsü olan sanatçılar varmış, bunu anladım dersteki sunumlarda.

Soru-7: Sanatın doktorluk yaşamınızda karşınıza çıkabilecek zorlukları tanımada (klinikte) yardımcı olacağını düşünüyor musunuz, bu dersin kişisel gelişiminize yararı olduğunu düşünüyor musunuz?

Öğrenci: Bu ders beni çok etkiledi, kesinlikle beni geliştirdi.

Öğrenci: Etkilemese burada olmazdım. Görüşlerimize önem vermeniz çok değerli benim için.

Öğrenci: İlk topluluk önünde konuşmamı bu derste yaptım. Herkes dikkatle ve saygıyla dinledi. Karşı fikir söyleyen bile saygılıydı. Böyle bir ortam hoşuma gitti.

Öğrenci: Benim sanatla ilişkim azdı. Şimdi nerede bir resim, bir heykel görsem inceliyorum, araştırıyorum.

Soru-8: Tıp ve Sanat dersi için görüşleriniz ve önerileriniz.

Öğrenci: Kesinlikle seçmeli olmamalı herkes bu dersi almalı bence, zorunlu olmalı.

Öğrenci: Her yıl olmalı bu ders diye düşünüyorum. Bu fakülteye gelen herkesin görmesi gereken bir ders.

Öğrenci: Muazzamdı. Hekim olarak nasıl empati kurulacağını, sanatın tıpta ne kadar etkili olduğunu daha iyi anlamamı sağladı. Bu ders gibi insan ruhunu besleyen, dinlendiren bir seçmeli ders şart.

Öğrenci: Bazı antik kentlerden, heykellerden bahsetmiştik, birlikte müze ziyaret etmiştik. Çok etkilenmiştim. Gezilerin artırılması gerekir, antik kentler olabilir başka müzeler olabilir, görmek daha iyi oluyor.

Öğrenci: Tıp ve sanat dersi sayesinde daha ince, daha anlayışlı düşünüyorum. İleride hastalarım karşı sadece ilaç yazıp göndermek yerine dertlerine ortak olmak, empati yapmak ve gözlerinin içine bakarak onlara yanlarında olduğumu hissettirmek istiyorum.

Öğrenci: Edebiyat dersleri artabilir, tıp ve edebiyat derslerinde sadece sorumlu öğrenciler değil tüm grup o kitapları okuyabilir. Şiir okunabilir, hekim şairler araştırılıp onlardan örnekler okunabilir.

Öğrenci: Hastane mimarisi dersi için hastane ziyaret edilebilir.

Öğrenci: Dersler her yıl olamıyorsa, Tıp ve Sanat Öğrenci Topluluğu kurulabilir.

4. Tartışma

Odak grup görüşmesinde sorulara verilen yanıtlar analiz edildiğinde, öğrencilerin özellikle ilk soruya verilen özgür tartışma ortamının sağlanması, sanat eserleri üzerine yapılan yorumların farklı olmasının bakış açılarını genişlettiğini düşünmelerinin dersin amaçları ile uyumlu olduğu söylenebilir. Serbest tartışma ortamının hastaların bulgularının tartışıldığı ortama benzetilmesi dikkat çekicidir. Sinema ile ilgili yanıtlarda

hastanın ve hasta yakınlarının duygu ve düşüncelerinin anlaşılması, empati yapmanın ve doğru iletişimin önemi vurgulanmaktadır. Öğrenciler müziğin tedavide daha fazla kullanılmasını istemektedirler. Benzer deneyimler ve zorluklar yaşayacaklarını düşündükleri için doktor yazarların kitaplarını okumanın önemli olduğunu düşünmektedirler. Hastane mimarisi dersi için hastane ziyaretinin planlanması öneriler arasında yer almıştır. Dersin kişisel gelişimlerine katkı yaptığı yorumunun yanı sıra dersin zorunlu olması, her yıl devam etmesi, her yıl programa konamıyorsa Tıp ve Sanat Öğrenci Topluluğunun kurulması önerilmiştir.

Literatür araştırıldığında “tıp ve sanat” başlığındaki yayınların daha çok ders programı, ders içeriği, dersin gerekliliği ve hangi sanat eserlerinin incelendiğine odaklanıldığı görülmektedir (3, 14). Bizim çalışmamız dersin içeriğini tartışmanın yanı sıra öğrenci görüşlerini içeren bir çalışma olarak planlanmıştır. “Tıp ve sanat” başlığındaki ders ya da seminerler dizisi vb. ile ilgili öğrencilerin görüşlerini değerlendiren çalışma sayısı azdır. Lazarus ve arkadaşları İngiltere’de Warwick Tıp Fakültesinde yaptıkları çalışmada seçmeli tıp ve sanat temelli ders sonrasında öğrencilerden geri bildirim alınmış ve bu etkinliğin öğrencilerin kişisel gelişimine katkısı olduğu yönünde sonuç bildirmişlerdir (15). Lee ve arkadaşları Kore’de kendi fakültelerinde mezuniyet öncesi tıp eğitiminde tıbbi temalı film ve edebiyat kursunu başlatmışlar ve kurs sonunda öğrencilerin sunum, tartışma, iletişim ve birlikte çalışma becerilerini geliştirdiklerini belirten geri bildirimler verdiklerini bildirmişlerdir (16). Bizim çalışmamızda öğrenciler yaptıkları sunumların kendilerine olan güveni arttırdığına dair görüş belirtmişlerdir. Yine derslerin, hasta ile iletişimin öneminin farkına varmalarına neden olduğunu söylemişlerdir.

He ve arkadaşları 2015-2017 yılları arasında Texas Southwestern Üniversitesi Tıp Fakültesinde seçmeli “Tıp ve Sanat” dersi alan 65 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada öğrencilere uyguladıkları anket yanıtlarını, gözlem becerilerinin gelişmesi; empati geliştirme yoluyla sosyalleşme ve kişisel gelişime katkı; şefkatli ve yargılayıcı olmayan

bir bakış açısı benimsemek; karmaşık problem çözümede işbirliği ve tükenmişlikte azalma şeklinde bir kategorizasyona tabi tutmuşlardır. Sonuçta sanatın, profesyonel becerileri öğretmek, kişisel gelişmeyi ve sosyalleşmeyi teşvik etmek ve tükenmişliği önlemek için kullanılabileceği yorumunu yapmışlardır. Sanatla anlamlı bir ilişki, gözlemci, empatik ve çok yönlü hekimler geliştirmede önemli bir rol oynayabilir görüşünü belirtmektedirler (17). Elder ve arkadaşlarının ABD Cincinnati Üniversitesi Tıp Fakültesinde seçmeli olarak Tıp ve Sanat dersini alan 17 öğrenci ile yaptıkları anket çalışmasında dersin tıbbi gözlem, tanımlama, yorumlama ve müdahale becerilerini geliştirdiği, ayrıca kişisel gelişime katkıda bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır (18). Bizim çalışmamızın bulguları ele alındığında öğrencilerin empati, geniş ve farklı düşünme becerisi, kişisel gelişime katkı konularına vurgu yaptıkları dikkat çekmektedir.

Shapiro ve arkadaşlarının 2000–2001 yılında tıp ve sanat eğitimi alan tıp fakültesi dönem 1 öğrencilerinden (n = 22) 16’sına pre-test ve post-test (ön test-son test) uygulanarak sayısal bir skala ile hastalar ve doktorlarla ilgili şiir ve roman okumanın ve tartışmanın tıp öğrencilerinin kendi mesleki gelişimleri için insani bilimlerin önemini anlamalarını ve empati kurmalarını önemli ölçüde artırıp artırmayacağını değerlendirmek için yapılan çalışmada empati ve davranışsal skala (quantitative measures of empathy and an attitudes-toward-the humanities scale) skorları karşılaştırılmıştır. Bulgular, tıp ve edebiyatın, öğrencilerin kendileri tarafından bildirilen empatinin belirli yönleri üzerinde önemli ve anlamlı bir etki oluşturabileceğini ve insani bilimlere karşı tutumlarını olumlu yönde etkileyebileceğini göstermiştir (19). Shapiro ve arkadaşları bunun profesyonel gelişimde faydalı bir araç olduğu ve edebiyata dayalı bir kursun (eğitimin) tıp eğitiminde insani bilimlerin değeri için öğrencilerin daha fazla empati kurmasına katkıda bulunabileceği sonucuna ulaşmışlardır (19). Bizim çalışmamızda da benzer şekilde öğrenciler edebiyat eserlerinin (romanların) insanları anlamada yardımcı olacağını düşünmektedirler. Ayrıca, doktor yazarları daha fazla okumak istediklerini belirtmişlerdir.

Dünyadaki örnekler bakıldığında tıp ve sanat derslerinin daha çok tıpta insan bilimleri programları içinde uygulandığı görülmektedir. Tıpta insan bilimleri, tıp ve sağlık özelinde insan deneyimlerini kaydeden ve yorumlayan tarih, edebiyat, sanat, felsefe, arkeoloji, etik, hukuk, sosyoloji ve psikoloji gibi alanlardaki sistematik çalışmaların tümüne verilen isimdir (20). Tıpta insan bilimleri kapsamında bazı programlar bir edebi ya da sanat eserinin incelenmesi ve yorumlanması ya da müze, tarihi mekân vb. yerlerin ziyaretleri şeklinde olmaktadır. Örneğin, Norveç Oslo Üniversitesi Tıp Fakültesinde tıp ve sanat, tıp ve mimarlık, tıp ve müzik gibi başlıkların yanı sıra tıp ve görsel sanatlar başlığı ile bazı tarihi önemi olan resim tabloları öğrencilere yorumlatılmaktadır (3).

Bu çalışmalarda içerik olarak öykü, şiir ve romanların yanı sıra sinema, tiyatro ve bazı ünlü resimlerin incelemesi öne çıkmaktadır (21). Texas Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi İnsani Bilimler Enstitüsü ile tıpta insan bilimleri bölümlerine sahip birçok Amerikan tıp fakültesinden biridir; burada hem hasta hem de toplumla ilgili olarak tıbbın etik yönlerini ve doktorun rolünü öğretmek ve tartışmak için şiirler, oyunlar, kısa öyküler, romanlar, sinema filmleri ve resimlerden yararlanan kapsamlı bir müfredat sunulmaktadır (22). Biz de ders programımızda ünlü ressamın tablolarının incelenmesi, sanat tarihinin ünlü heykellerini inceleme, arkeoloji müzesini ziyaret, sinema filmleri ve bazı romanların incelenmesi ve tartışılmasına yer verdik.

“Tıp ve sanat” başlığı altındaki tıp ve resim dersleri ile ilgili Reilly ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmanın sonucunda öğrencilerin bu ders sonucunda görsel düşünme stratejileri geliştirdiğini belirtmektedirler. “Bu resimde neler olmaktadır, bunu söylemenize neden olan ne görüyorsunuz, başka ne bulabilirsiniz” temel sorularından yola çıkarak yapılan değerlendirmelerinde tıp ve resim (görsel sanatlar) konularının öğrencilerin estetik gözlemleri ve muhakeme becerileri geliştirdiği göstermişlerdir (23). Tıp ve görsel sanatlar etkinliğinin hastayı gözleme, inspeksiyon, görsel düşünme ve muhakeme

becerisini geliştirdiği düşünülebilir. Bizler de ders içeriğinde yer alan tıp ve resim başlığında bazı ünlü ressamın tablolarını inceledik ve üzerinde tartıştık. Tablolar üzerine yapılan yorum ve tartışmaların yararlı ve ufuk açıcı olduğu konusunda öğrencilerin olumlu görüşleri bulunmaktadır.

Sonuçta, “insan” olma durumunu her yönüyle ele alan akademik disiplinlerden biri olarak sanat, yansıtma ve soyut düşünme yoluyla tıpta yeni ve geniş perspektifler sunabilir (9). Tıbbi çalışma alanlarına dâhil edilen insani bilimler ve sanat, tıbbın konusu olan insanın bir bütün olarak yararlı bir şekilde ele alınmasını sağlar ve böylece bütüncül (holistik) tıp anlayışına katkı sunar. Her hastanın psikolojik, duygusal, ruhsal ve fiziksel özelliklerinin tümü ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Öyleyse bireylerin değerleri, fikirleri ve imgeleri ile insan beden ve zihninin fiziksel olarak fonksiyonları ve disfonksiyonlarında eşit derecede etkilidir (2). Dolayısıyla hastayı ve insanı anlamının yolları çok çeşitlidir ve sanat bunların en etkililerinden biridir.

5. Sonuç

Tıp ve Sanat dersinin kazanımları arasında görsel ve işitsel dikkatin artırılması, empati yeteneğinin geliştirilmesi, iç görü oluşturulması, bütüncül yaklaşımın öğrenilmesi sayılabilir. Bizler “iyi hekim” olmanın insanı tüm yönleriyle anlamadan geçtiğini, biyopsikososyal yaklaşım için en uygun yollardan birinin sanat olduğunu düşünüyoruz. Nitel araştırma yöntemlerinden odak grup görüşmesi bulguları analiz edildiğinde, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem-1’de uygulanan seçmeli “Tıp ve Sanat” dersini alan dönem 2 öğrencilerinin geri dönütlerinin dersin amaç ve hedefleri ile uyumlu olduğunu düşünmekteyiz. Ancak çalışmamızın bazı kısıtlılıkları vardır. Çalışma tüm öğrencilere duyurulmuş ama sadece gönüllü olan öğrenciler odak grup görüşmesine katılmıştır. Ayrıca, çalışma sonuçları sadece bir yıllık sonuçları içermektedir, bu yüzden gelecek yıllarda da dersin etkinliği ve program değerlendirmesi bağlamında çalışmaların yapılması önemlidir.

KAYNAKLAR

- Goulston SJM. Medical education in 2001: the place of the medical humanities. *Internal Medicine Journal*. 2001;31:123-7.
- Bolton G. Medicine and literature: writing and reading. *Journal of Evaluation in Clinical Practice*. 2005;11(2):171-9.
- Frich JC, Fugelli P. Medicine and the Arts in the Undergraduate Medical Curriculum at the University of Oslo Faculty of Medicine, Oslo, Norway. *Academic Medicine*. 2003;78(10):1036-8.
- Shapiro J. Visual thinking strategies: a new role for art in medical education. *Fam Med*. 2005;37:250-2.
- Grant VJ. Making room for medical humanities. *J Med Ethics*. 2002;28:45-8.
- Shapiro J, Rucker L. Can Poetry Make Better Doctors? Teaching the Humanities and Arts to Medical Students and Residents at the University of California, Irvine, College of Medicine. *Academic Medicine*. 2003;78(10):953-7.
- Rodenhauser P, Strickland MA, Gambala CT. Art-related activities across US medical schools: a follow-up study. *Teaching and Learning in Medicine*. 2004;16:23.
- Strickland MA, Gambala CT, Rodenhauser P. Medical Education and The Arts: A Survey of U.S. Medical Schools. *Teaching and Learning in Medicine*. 2002;14(4):264-7.
- Akman M, Ünalın P, Kalaça S. Tıp Eğitiminde Sanatın Yeri. *Hacettepe Tıp Dergisi*. 2009;40:1-5.
- Gülcan C. Nitel Bir Veri Toplama Aracı: Odak (focus) Grup Tekniğinin Uygulanışı ve Geçerliliği Üzerine Bir Çalışma. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergisi*. 2021;4(2):94-109.
- Dömbekci HA, Erişen MA. Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2022;22(2):141-60.
- Baltacı, A. Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2019;5(2):368-88.
- Çokluk Ö, Yılmaz K, Oğuz E. Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*. 2011;4(1):95-107.
- Skelton JR, Thomas CP, Macleod JAA. Teaching literature and medicine to medical students, part I: the beginning. *Lancet*. 2000;356:1920-2.
- Lazarus P, Rosslyn FM. The arts in medicine: setting up and evaluating a new special study module at Leicester Warwick medical school. *Medical Education*. 2003;37:553-9.
- Lee YM, Ahn DS. Medical-themed film and literature course for premedical students. *Medical Teacher*. 2004;26:53.
- He B, Prasad S, Higashi RT, Goff HW. The art of observation: a qualitative analysis of medical students' experiences. *BMC Medical Education*. 2019;19:234.
- Elder NC, Tobias B, Lucero-Criswell A, Goldenhar L. The Art of Observation: Impact of a Family Medicine and Art Museum Partnership on Student Education. *Fam Med*. 2006;38(6):393-8.
- Shapiro J, Morrison EH, Boker JR. Teaching Empathy to First Year Medical Students: Evaluation of an Elective Literature and Medicine Course. *Education for Health*. 2004;17(1):73-84.
- Akdoğan I, Özdel O, Akdoğan D, Topal K. Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi tıpta insan bilimleri programının dönem 1 ve dönem 2 öğrencileri tarafından değerlendirilmesi. *Pamukkale Tıp Dergisi*. 2016;9(1):39-44.
- Lancaster T, Hart R, Gardner S. Literature and medicine: evaluating a special study module using the nominal group technique. *Medical Education*. 2002;36:1071-6.
- Sweeney B. The place of the humanities in the education of a doctor. *British Journal of General Practice*. 1998;48:998-1102.
- Reilly JM, Ring J, Duke L. Visual Thinking Strategies: A new role for art in medical education. *Literature and the Arts in Medical Education*. 2005;37(4):250-2.

Etik Bilgiler

Etik Kurul Onayı: Çalışma Aydın Menderes Üniversitesi Girişimsel olmayan Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (Karar No: 11 Onay Tarihi:11.04.2023).

Onam: Yazarlar retrospektif bir çalışma olduğu için olgulardan imzalı onam almadıklarını beyan etmişlerdir.

Telif Hakkı Devir Formu: Tüm yazarlar tarafından Telif Hakkı Devir Formu imzalanmıştır.

Yazar Katkı Oranları: Konsept: IA, HDA. Tasarım: IA, HDA. Veri Toplama veya İşleme: IA. Analiz veya Yorum: IA, HDA. Literatür Taraması: IA, HDA. Yazma: IA, HDA.

Hakem Değerlendirmesi: Hakem değerlendirmesinden geçmiştir.

Yazar Katkısı: Çalışmada tüm yazarlar eşit oranda katkı sunmuştur.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.